

**KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN KÜRESEL EKONOMİDEKİ İZLERİ:
KAMU FİNANSMAN DENGESİ, TİCARET HACMİ, ENFLASYON, İŞSİZLİK VE
EKONOMİK BÜYÜME**

Dr. Öğr. Üyesi Dilek GÖZE KAYA¹

ÖZET

Koronavirüs pandemisi küresel çapta çok sayıda ölümlere yol açmıştır. Küresel pandemi yalnızca halk sağlığını tehdit etmekle kalmamış arz-talep dengesini bozarak ticaret faaliyetlerini de durma noktasına getirmiştir. Sektörlerin neredeyse tamamını kapsayacak şekilde ekonomik açıdan etkisi altına almıştır. Yol açtığı gelir kayıplarıyla, bireylerin ve toplumun refahını olumsuz etkilemiştir. Koronavirüs pandemisi hızı, derinliği ve etki alanıyla tüm dünyayı şimdiye kadar görülmemiş bir ekonomik krizle yüz yüze bırakmıştır. Söz konusu küresel krizin eşliğinde pandeminin halk sağlığı ve tıbbi alandaki riskleri kadar ekonomik riskleri de son derece büyük önem arz etmektedir.

COVID-19 salgını dünya çapında ekonomik faaliyetleri ciddi şekilde etkilemektedir. Bu çerçevede çalışmada pandeminin tüm dünya ekonomisi üzerinde etkilerini takip edebilmek için bazı küresel göstergelerden yararlanılmaktadır. Küresel kamu finansman dengesi, küresel işsizlik oranları, küresel enflasyon oranları, küresel ticaret hacmi ve küresel büyüme oranlarına yer verilmektedir. Söz konusu göstergeler birbirleri ile doğrudan ilişki içerisinde olmaları ve göstergeler arasında yakın neden-sonuç ilişkilerinin bulunmasından dolayı seçilmişlerdir. Seçilen göstergeler 2000-2019 arası gerçekleşme ve 2020-2021 tahmin hesaplamalarına sahip zaman diliminde incelenmektedir. Böylece yakın geçmişte yaşanan 2008 Küresel Krizi ile Koronavirüs pandemisi etkileri birbiri ile kıyaslanmaktadır. Ayrıca yakın gelecekte Koronavirüs pandemisinin küresel boyutta yaratması beklenen olumsuz tablo ortaya konulmaktadır. Koronavirüs pandemisinin rakamsal göstergeler ışığında meydana getirdiği aksaklıkların sebepleri ve sonucunda çizilen senaryolar irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs Pandemi Krizi, Küresel Ticaret Hacmi, Kamu Finansman Dengesi, İşsizlik, Enflasyon, Küresel Büyüme.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, dilekkaya@sdu.edu.tr

TRACES OF CORONAVIRUS PANDEMIA IN GLOBAL ECONOMY: PUBLIC FINANCE BALANCE, TRADE VOLUME, INFLATION, UNEMPLOYMENT AND ECONOMIC GROWTH

ABSTRACT

The coronavirus pandemic has caused numerous deaths globally. The global pandemic has not only threatened public health, but has also disrupted the supply-demand balance and brought trade activities to a halt. The epidemic, economically has influenced to cover almost all of the sectors. With the income losses it caused, it negatively affected the welfare of individuals and society. The coronavirus pandemic has left the world facing an unprecedented economic crisis, with its speed, depth and scope. At the brink of the global crisis, the economic risks as well as the public health and medical risks of the pandemic are of utmost importance.

The COVID-19 outbreak seriously affects worldwide economic activities. In this context, some global indicators are used in order to follow the effects of the pandemic on the world economy. Global public financial balance, global unemployment rates, global inflation rates, global trade volume and global growth rates are included. These indicators have been chosen because they are in direct relationship with each other and there is a close cause-effect relationship between the indicators. Selected indicators are analyzed in the period between 2000-2019 realization and 2020-2021 estimations. Thus, the effects of the 2008 global crisis in the recent past and the coronavirus pandemic are compared with each other. In addition, the negative picture that the coronavirus pandemic in the near future is expected to create on a global scale is presented. The reasons of the setbacks caused by coronavirus pandemic in the light of the numerical indicators and the scenarios drawn as a result are examined.

Keywords: Coronavirus Pandemic Crisis, Global Trade Volume, Public Finance Balance, Unemployment, Inflation, Global Growth.

GİRİŞ

2019 sonunda Çin’de başlayarak tüm dünyaya yayılan COVID-19 Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından küresel bir salgın olarak tanımlanmıştır. Küresel salgının başta insan hayatını ve sağlık sistemini tehdit ettiği düşünülmüştür. Sağlık krizini atlatabilmek için Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) raporlarında tanımladığı şekliyle küresel düzeyde ‘Tecrit Tedbirleri’ başlatılmıştır. Tecrit tedbirleri kapsamında hükümetler ilk olarak insan dolaşımını sınırlamak için gümrük kapılarını kapatmış, uçuşları ertelemiştir. Hatta birçok ülke sınırlarını ve limanlarını kapatarak ithal mal alımlarını durdurmuştur. Böylece ülkeye giriş çıkışlar kontrol altına alınmak istenmiştir. İnsanların birbiri ile olan temasını en aza indirebilmek için birçok işin evden yürütülmesi ya da aralıklı-dönüşümlü çalışmaya gidilmesi kararı alınmıştır. Bu süreçte iletişimin, finansal işlemlerin ve alışverişlerin azami düzeyde dijital ortamdaki yapılması teşvik edilmiştir.

Salgın etkisine ve salgına karşı alınan tedbirlerin etkisine bağlı olarak 2020 yılının ilk çeyreğinde tüm dünya ekonomisinde art arda problemler yaşanmaya başlanmıştır. COVID-19 dünyaya yayıldıktan sonra küresel piyasalar durma noktasına gelmiştir. Dünya mal ticaretlerinde dramatik şekilde azalma başlamıştır. Finansal piyasalar büyük değer kayıplarına uğramıştır. Ve yıl sonunda borsaların değer kaybının 2008 Küresel Krizinden daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Ekonomik etkileri bakımında COVID-19 küresel salgını, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan bu yana yaşanan en büyük kriz olarak görülmektedir. Alınan tedbirler doğrultusunda ticari hayat yalnızca zorunlu ihtiyaçların karşılanması üzere sürdürülür hale gelmiştir. Birçok ülkede sokaklar boş kalmış, üretim-tüketim dengesi bozulmuş ve ticaret aksamıştır.

Çin'de başlayan salgın alınan tecrit tedbirlerine rağmen kısa sürede Avrupa'da ardından Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ve hızla tüm dünyada etkisini göstermiştir. Hastaneler bir anda kapasitelerini aşacak şekilde çalışmaya başlamış ve sağlık sistemi özellikle Avrupa'da ve ABD'de çökmeye başlamıştır. Bir yandan duraklayan ekonomik faaliyetler bir yandan çöken sağlık sistemi ve artan sağlık harcamaları büyük endişe yaratmıştır. Kısa zamanda salgının maliyetleri hükümetleri tehdit eder bir hal almıştır. Bu süreçte dünya genelinde yaşanan üretim ve talep daralması büyüme oranlarının negatif olarak gerçekleşmesine neden olmuştur.

Salgının maliyetlerini en aza indirmek amacıyla her ülke kendine has ekonomik tedbir yolları aramaya başlamıştır. Bu amaçla dünya genelinde ülkeler iç piyasalarını korumak için acil para ve maliye politikası önlem paketleri hazırlamışlardır. Sigorta sistemlerine yönelik uygulamalar, vergisel kolaylıklar, kredi destekleri, nakit yardımlar, faiz indirimleri gibi çeşitli tedbirlerle üretici ve tüketiciyi destekleme yoluna başvurmuşlardır. Örneğin dünyanın en güçlü ekonomilerinden biri olan ABD'nin Merkez Bankası faizleri sıfıra kadar indirmiştir. Benzer faiz indirimlerine diğer ülkelerde de gidilmiştir. Ancak negatif büyüme rakamları ve artan işsizlik oranları ve kamu finansman dengesindeki bozulmalar karşısında salgının ekonomik baskısını azaltmak amacıyla ülkelerin yaptıkları politikalar kısmen etki sağlayabilmiştir. Bu aşamada uluslararası mali kuruluşlar devreye girmiştir. Küresel piyasalardaki krizleri ve iflas risklerini azaltmak amacıyla IMF ve Dünya Bankası (WB) gibi kuruluşlar ekonomiye yüksek likidite girmesi için destek programları başlatmışlardır. Yaşanan durgunluğun etkisinde kalan ilk aşamada seksen bir ülke IMF'den mali yardım istemiştir. IMF; Çin, ABD, Avrupa, İngiltere, Japonya, Hindistan ve Türkiye Merkez Bankaları ile hedeflenen ekonomik destek programları çerçevesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Küresel ekonomide bu politik önlemlerin ve desteklerin ne kadar daha devam edeceği ise henüz kestirilememektedir.

1. KORONAVİRÜS PANDEMİSİNİN KÜRESEL EKONOMİDE İZLERİNİ ARAMAK

Çin’de ortaya çıkan ve dünya ülkelerinin neredeyse hepsini etkisi altına alan Koronavirüs salgını sonrasında birçok ülkede sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Tüm dünya üzerinde salgın ticari hayatı sarsmış ve işlemez hale gelmesine neden olmuştur.

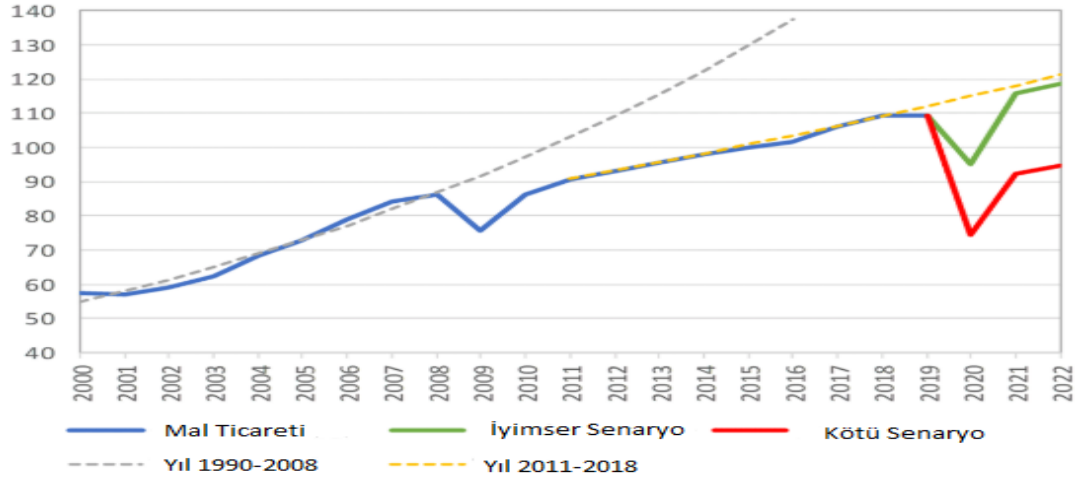
Asya Kalkınma Bankası’nın (ADB) 6 Mart’ta yayınladığı ‘COVID-19 Küresel Ekonomiye Etkisi’ raporu; salgının 2 ay devam etmesi durumunda dünyaya maliyetinin 76,6 milyar dolar, 3 ay devam etmesi durumunda 155,9 milyar dolar, 6 ay devam etmesi durumunda 346,9 milyar dolara ulaşabileceğini ifade etmektedir. Dünyada GSYH’nın %0,08-%0,40 arası azalışla 76,6 milyar dolar ile 346,9 milyar dolarlık daralması öngörülmektedir. Söz konusu daralmadan en çok etkilenen ekonominin ise Çin olması beklenmektedir (Asian Development Bank, 2020b). IMF ve Dünya Bankası ise salgının, dünya ekonomisine verdiği zararı tahmin etmenin zor olduğu düşüncesindedir. Ancak IMF, salgının dünya üzerindeki sarsıcı etkisinin 2021’in son çeyreğinde bitebileceğini tahmin etmektedir (Asian Development Bank, 2020a).

Bu çerçevede 2000-2021 arası küresel kamu finansman dengesi, küresel işsizlik oranları, küresel enflasyon oranları, küresel ticaret hacmi ve küresel büyüme oranlarının gerçekleşme ve öngörü rakamlarına yer verilmektedir. Böylece pandeminin yakın gelecekte beklenen etkilerini görmek mümkün olmaktadır. Ayrıca yirmi iki yıllık süreçte dünya çapında yaşanan sarsıcı ve derin iki küresel krizin etkilerinin de karşılaştırılması yapılmaktadır.

2. KÜRESEL TİCARET HACMİ ÜZERİNE ETKİSİ

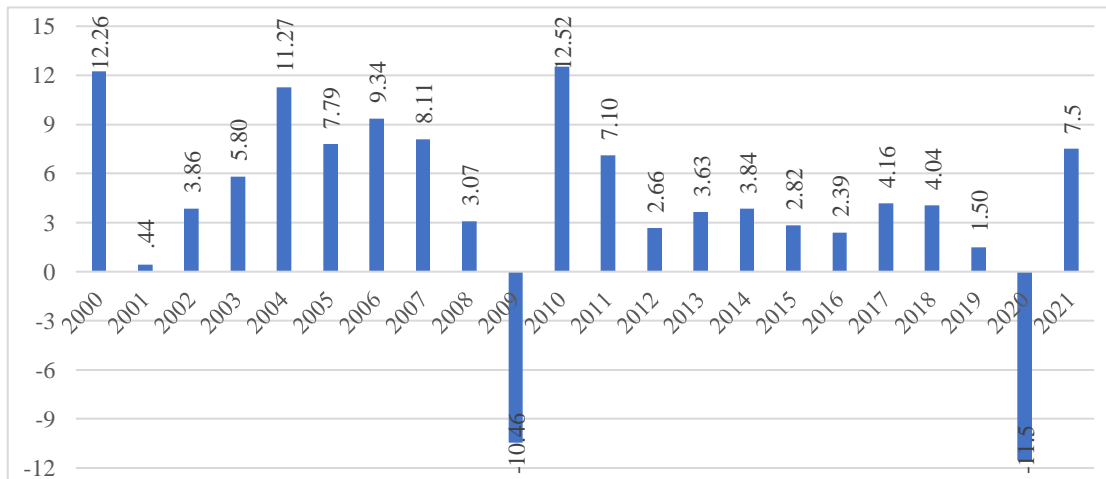
Pandeminin küresel ekonomi üzerindeki izlerini irdeleyebilmek için mal ticaretinin ve toplam ticaret hacminin bilinmesinde fayda vardır. Dünya mal ticareti 2019 yılında zaten bir miktar yavaşlama eğilimine girmiştir. Küresel salgınla birlikte mal akışlarında yaşanan yavaşlama dünya genelinde ekonomik aktiviteyi bozmaya devam etmektedir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ticaret tahmini basın toplantısında 2019 yılına kıyasla dünya ticaretinin %13-%32 arasında düşüş yaşanacağı ifade etmiştir.

WTO’nun çizdiği küresel mal ticaret hacmi gerçekleşme rakamları ve 2020-2022 tahminleri Grafik 1’de verilmektedir. Grafik 1’e göre 2020 mal ticaretinde keskin bir düşüş beklenmektedir, ancak 2021-2022’de toparlanma öngörülmektedir. İyimser senaryoda mal ticaretinde 2020 sonrası toparlanmanın hızlı şekilde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Hatta pandemi öncesi eğilimini (sarı kesikli çizgi) neredeyse geri yakalamaktadır. Kötümser senaryoda ise kısmi bir toparlanma öngörülmektedir. Ancak Grafik 1’de 2008 krizi öncesi mal ticareti trendinin (gri kesik çizgi) henüz yakalanamadığı görülmektedir (WTO, 2020a: 2).

Grafik 1: Küresel Mal Ticaret Hacmi, 2000-2022 (2015=100)

Kaynak: WTO, (2020a).

2000-2019 yılları arası gerçekleşme ve 2020-2021 yılları tahmin rakamlarını içeren dünya toplam ticaret hacmi verileri Grafik 2’de verilmektedir. 2008 küresel krizin ardından ciddi daralmaya giden dünya ticareti 2000 sonrasında ilk kez 2009 yılında %-10,46 olarak negatif büyüme yaşamıştır. Dünya ticareti 2010 yılında %12,52 olarak hızlı bir yükseliş sergilese de 2011-2019 arasında ortalama %3,57 oranında gerçekleşmiştir. 2011-2019 arası dünya ticaretinde yaşanan düşüşün ardında; 2008 küresel kriz etkileri, ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşları ve aşırı borçlu olan gelişmekte olan ülkelerin ithalatlarını azaltmaları yatmaktadır (EBSO, 2020: 12). 2019 yılında global yatırımlarda ve ticarete düşüş trendine geçilmiştir. 2019’un son çeyreğinde beliren küresel pandemi ile birlikte dünya sert bir küresel krize doğru sürüklenmekten kaçamamıştır. 2020 yılı için ticaret hacminin %-11,5 daralma yaşaması öngörülmektedir.

Grafik 2: Küresel Toplam Ticaret Hacmi 2000-2021 (%)

Kaynak: Göze Kaya, D., 2019: 31 ve IMF, 2020a’dan tarafımca grafik haline getirilmiştir.

Pandeminin yayılma hızını yavaşlatmak için alınan tedbirler kapsamında hareket kısıtlamaları (ulaşım, seyahat) işgücü arzını olumsuz şekilde etkilemiştir. Turizm sektörü, eğlence sektörü, havacılık sektörü, enerji sektörü, imalat sanayinin önemli bir kısmı, zaruri görülmeyen perakende ticaret gibi pek çok alanda üretim durma noktasına gelmiştir. Üretimdeki azalışa paralel olarak talepte de bir daralma söz konusu olmuştur. Ayrıca küresel piyasalarda yaşanan ekonomik belirsizlik ticaret hacminin dünya genelinde düşmesinde en büyük etkenlerden biri olarak görülmektedir. Çünkü piyasalar tahmini rakamlar ile yönetilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca yaşanan bu krizin etkilerinin 1929 Büyük Buhran ve 2008 Küresel Krizi ile karşılaştırıldığında sarsıcı bir etkiye sahip olduğu söylenmektedir. Fakat söz konusu pandemi ile gelen ekonomik krizin altında yatan sebeplerinin 1929 ve 2008 krizlerinden farklı olduğu görülmektedir. Önceki krizlerde hükümetler hızla ekonomiyi teşvik etmeye geçebilmişlerdir. Ancak COVID-19 pandemisinin kontrol altına alınması için alınan tedbirlerin bir sonucu olarak kriz ilerleme kaydetmektedir. Sağlık krizi olarak başlayan süreç ekonomik kriz olarak devam etmektedir. Bu durum ekonominin teşvikini güç bir hale getirmektedir. Diğer krizlerden farklı olarak pandemi öncesinde bankacılık sektörü yeterli sermaye yapısına sahiptir ve ekonomik denge genel olarak iyi şekilde seyretmektedir. Ekonomiyi bir otomobilin motoruna benzeterek, 2019 öncesinde motor gücünün yerinde olduğu söylenmektedir. Ancak COVID-19 pandemisi motora giden yakıt hattını kesmiştir. Yakıt hattının motora yeniden düzgün şekilde bağlanmasının; pandemiyi bir an evvel kontrol altına alınması ve hükümetlerin doğru politika seçimleri ile mümkün olduğu söylenmektedir (WTO, 2020a ve WTO, 2020b).

Nitekim hükümetler; firmalara ve vatandaşlarına geçici gelir destekleri içeren para ve maliye politikaları ile ekonomik krize karşı müdahalede erken davranmışlardır. Hükümetler uygulamaya koydukları doğru ve işleyen para, dış ticaret ve maliye politikaları ile kısa vadede toparlanma sürecine girmeyi amaçlamaktadırlar. Firmaların ve hane halkının pandemiyi geçici bir şok olduğuna ve güçlü şekilde toparlanılacağına inancı artırılmış olacaktır. Böylece ekonomide yaşanan belirsizlik sürecinin hafifletilmesi ve ekonominin yeniden canlanması tetiklenmiş olacaktır.

3. KAMU FİNANSMAN DENGESİ ÜZERİNE ETKİSİ

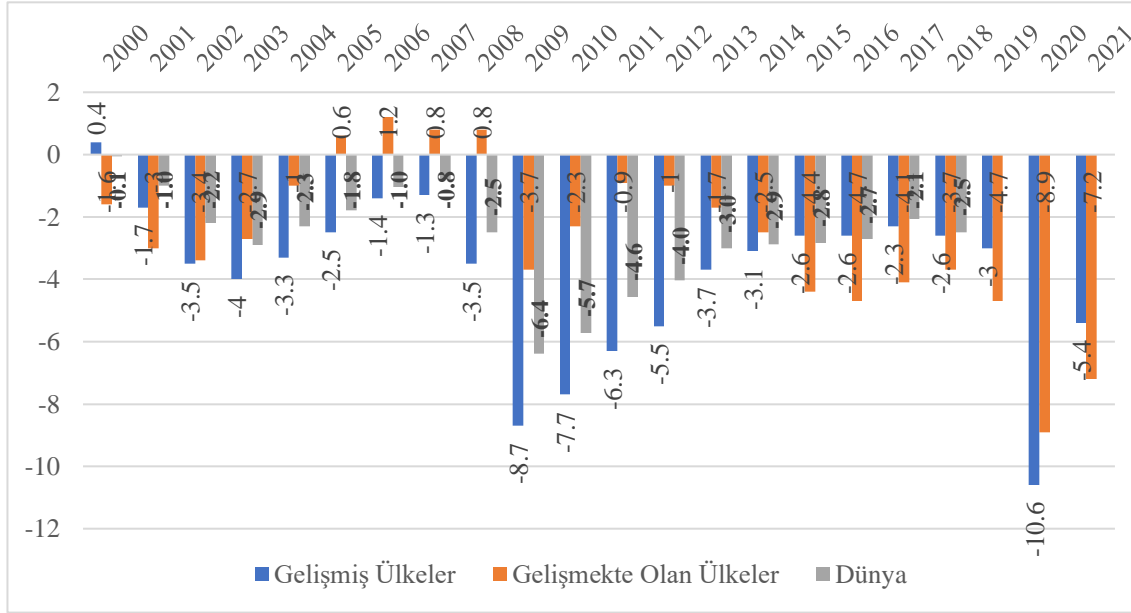
Kamu finansman dengesinin sağlanması makro ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır. Kamu finansman açıkları karşılığında yurtiçi yatırım ve üretim kapasitesi artırılmadığı sürece ekonomi tehdit altında kalmaktadır. Kamu finansman dengesizlikleri sonucunda enflasyon, faiz, büyüme ve kalkınma gibi makro değişkenler olumsuz yönde etkilenmektedirler. Bu nedenle öncelikli olarak inceleyeceğimiz gösterge küresel ölçekte kamu finansman dengesinin gelişimi olmaktadır.

Bütçe açıkları, ağır borç yükü gibi nedenlerle kamu finansman dengesi giderek bozulmaktadır. Hatta birçok ülkede bütçe açıkları, borçlanma ve kamu finansman dengesizliği kısır bir döngüye girmiş, sebep sonuç ilişkileri birbirine karışmıştır.

Birçok gelişmekte olan ekonomide yüksek enflasyonlar, kamu finansman dengesinin bozularak açık veren bütçelere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Literatürde yüksek enflasyonun temelinde mali dengesizliklerin yattığı kabul görmektedir. Bu nedenle enflasyon beklentileri kamu finansman dengesizliklerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Sugözü ve Yiğit, 2010:367). Kamu finansman açıkları enflasyonu ve faizi tetiklemekte, yüksek enflasyon sermayenin erimesine, yüksek faiz oranları tasarruf-yatırım seviyesinin düşmesine neden olmaktadır. Yüksek faiz ve yüksek enflasyon piyasada daralmaya, işsizliğin artmasına, üretimin ve ihracatın azalmasına neden olarak dış dengeyi bozmaktadır. Yaşanan ekonomik daralma ve yüksek cari işlemler açığı milli geliri yani büyümeyi olumsuz şekilde etkilemektedir (Akalin, 1994:24).

Koronavirüs pandemisi ile birlikte tıbbi malzeme ihtiyaçlarının artması, sağlık sektöründe harcamaların artması ve sosyal güvence desteklerinin artırılması ile beklenmedik ek maliyetler hükümetlerin kapısına dayanmıştır. Ayrıca pandemi tedbirleri sonucunda firmalar ve hane halkı ekonomik bir darboğaza girmişlerdir. Beklenmedik ek maliyetlerin yanında ekonomiyi darboğazdan çıkarabilmek için hükümetler genişletici ekonomi politikalarını içeren destek programları hazırlamaya başlamışlardır. Ekonomik tedbir paketlerinin, yoğun kamu harcamalarını, transfer desteklerini ve vergisel kolaylıkları barındırdığı için 2020 yılında yüksek bütçe açıklarına neden olması beklenmektedir. Uygulamaya konulan genişletici maliye politikalarının bütçe açıklarını ve kamu borç yüklerini artırması öngörülmektedir.

Kamu finansman dengesini küresel çapta ölçmek üzere kamu borç alma-verme oranları Grafik 3'te verilmektedir. Kamu borç dengesi 2008 öncesinde gelişmekte olan ülkelerde artı değerler almış ve dünya genelinde %-1'in altına kadar gerilemiştir. 2008 krizi gelişmiş ekonomilerin kamu borç dengesini %-8,7'ye, gelişmekte olan ekonomilerin %-3,7'ye ve dünya genelinde %-6,4'e çıkarmıştır. Seyreden yıllarda gelişmiş ekonomilerin borçlanma ihtiyaçları büyük oranda azalmıştır. Ancak gelişmekte olan ekonomilerin borçlanma ihtiyacı 2011 sonrasında artış trendi izlemiştir.

Grafik 3: Kamu Net Borç Alma/Borçlanma (GSYİH'nın yüzdesi)

Kaynak: WB, (2020a) ve IMF (2020a)'dan yararlanarak tarafımca grafik haline getirilmiştir.

2019 yılında her iki ülke grubunun da kamu finansman dengesi bir miktar bozulmuştur. Ancak 2020 için senaryo pek parlak değildir. 2020 yılında kamu net borç dengesi dibi görmüş ve gelişmiş ülkelerde %-10,6 olarak gerçekleşmesi beklenirken, gelişmekte olan ülkelere %-8,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. 2021 yılında gelişmiş ülkelerin %-5,4 ile yarı yarıya borçlanma ihtiyaçlarını azaltmaları öngörülmektedir, gelişmekte olan ülkelerin borçlanma ihtiyacından çok da kolay kurtulamayacağı düşünülmektedir. Özetle Koronavirüs pandemisinin 2008 Küresel Krizin kamu finansman dengesi üzerinde bozucu etkisinden daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Kamu finansman dengesinde oluşan dengesizliğin faizler, enflasyon ve büyüme oranları üzerinde olumsuz etkiler yaratması beklenmektedir.

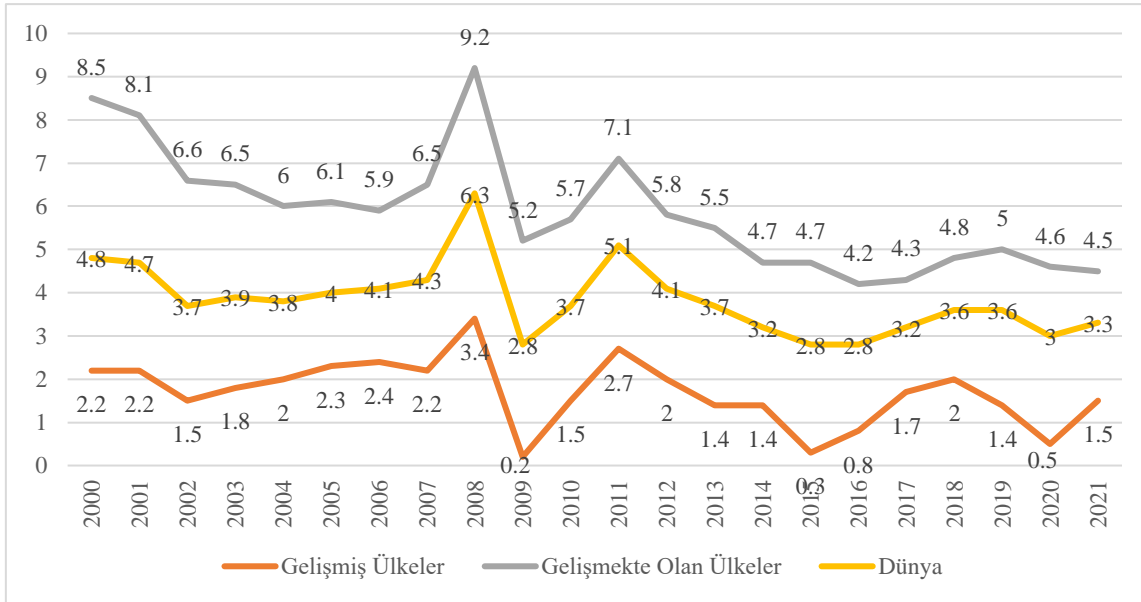
4. ENFLASYON ÜZERİNE ETKİSİ

Gelişmiş ülkelerde genelde tek haneli düşük seviyesini koruyan enflasyon oranları, gelişmekte olan ülkelere daha yüksek oranlarda seyredilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin ithal mal talebinin yüksek olması enflasyon üzerinde baskı oluşturmaktadır. Yüksek bütçe açıkları olan ve dış borçluluk oranı yüksek olan gelişmekte olan ülkelere döviz fiyatlarındaki artışlar ulusal para biriminin değer kaybetmesine neden olmaktadır. Bu ise enflasyon oranlarının yukarı yönlü hareketini tetiklemektedir. Enflasyon oranlarının ülkelerin özel kesim sermaye yapısı ve kamu kesimi mali yapısı ile doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir.

2000-2007 arasında enflasyon oranlarında ani iniş çıkışlar yaşamadığı görülmektedir. Krizin negatif etkilerinden birisi olan tüketici fiyatlarındaki artış ile dünyada, gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelere 2008 yılında enflasyon oranları bir miktar yükselmiştir (Göze Kaya, 2019: 30). Sonrasında ise pandemiye kadar enflasyon oranlarının kontrol altına alındığı gözlemlenmektedir.

Pandemi sonrasında üretimin durmasına bağlı olarak petrol fiyatlarındaki düşüşler ürün fiyatları üzerinde kısmen rahatlatma sağlamaktadır. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin ulusal para birimlerinin değer kaybının enflasyon üzerinde ciddi bir baskı oluşturmayacağı da ifade edilmektedir. Asya ve Latin Amerika’da enflasyonun genel olarak kontrol altında olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan Avrupa ülkelerinde de faiz oranları düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Söz konusu gidişat karşısında 2020 yılı dünya genelinde enflasyon beklentisi düşük seyretmektedir. Ancak merkez bankaları faiz oranlarını yine de aşağı yönlü harekete yönlendirmekte ve para tabanını genişletmeye yönelik politikalar hedeflemektedirler (EH, 2020). Örneğin ABD’de politik karar vericiler pandemi etkisi geçene kadar faizleri sıfıra yakın tutacaklarını açıklamışlardır. Ve ardından ekonomiye tampon oluşturmaya çalışan ABD Merkez Bankası faizleri %0-0,25 arasına çekmiştir. Ancak ABD’nin para politikalarına bağlı olarak yarattığı likidite desteği dünya genelinde piyasalarda dalgalanmaya engel olmaya yetmemiştir.

Grafik 4: Enflasyon Oranları Yıllık Değişim 2000-2021 (%)

Kaynak: Göze Kaya, D., 2019: 30 ve IMF, 2020'den tarafımca grafik haline getirilmiştir.

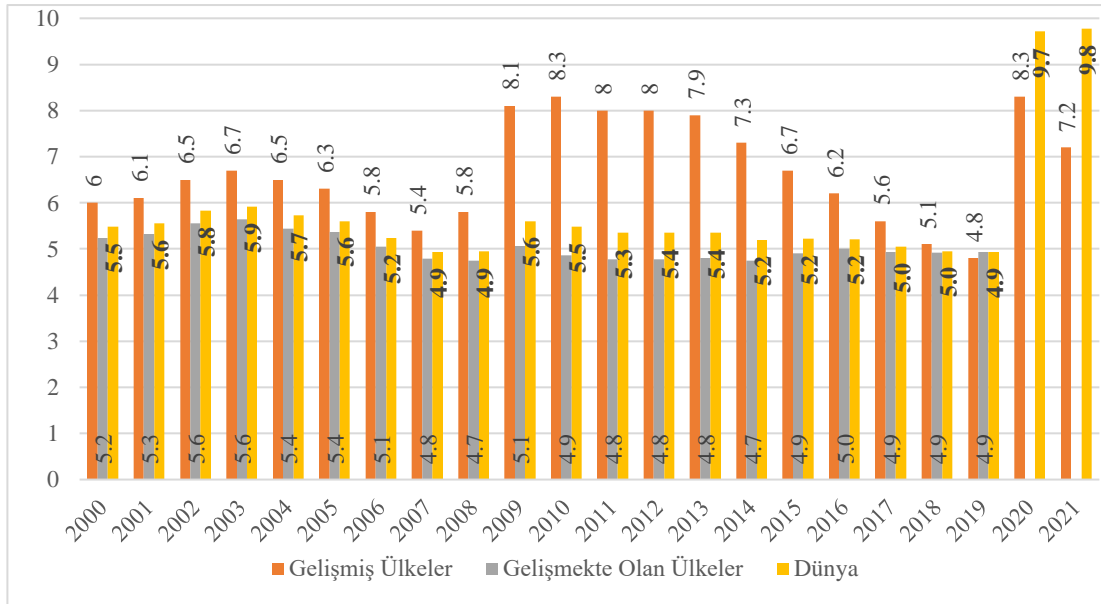
5. İŞSİZLİK ÜZERİNE ETKİSİ

Büyük Buhran, gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasaları üzerinde nispeten daha hafif bir etkiye sahipti. 2010 yılından bu yana işsizlik oranları genellikle küresel kriz öncesi mali kriz seviyelerinin altında ve düşüşte seyretmiştir. 2008 krizi ardından dünya işsizlik oranları 2010-2019 yılları arasında düşüş istikrarını korumuştur (WB, 2015: 3). Grafik 5'te 2008 küresel krizin istihdam üzerinde oluşturduğu negatif yönlü baskının daha çok gelişmiş ekonomileri etkilediği görülmektedir. 2019 yılında dünya işsizlik oranları %4,9, gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranı %4,9 ve gelişmiş ülkelerde işsizlik oranı %4,8 olarak gerçekleşmiştir.

Ancak pandemiye bağlı olarak 2020 yılında işsiz sayısının artması yönünde bir beklenti bulunmaktadır. Kısa süreli çalışma planları, ücret sübvansiyonları ve firmalara yönelik destekler işsizliği sınırlamaya yardımcı olsa da Koronavirüs pandemisinin işgücü piyasası üzerinde ciddi bir etki yaratması beklenmektedir. Özellikle esnek-kısa vadeli sözleşmelerle çalışanların oranı yüksek olan ve işgücünün büyük bir kısmını hizmet sektöründe barındıran (turizm gibi) ülkelerin işsizlik karşısında daha savunmasız kalması beklenmektedir (EC, 2020a). Beklentiler işsizlik oranlarının 2020 yılında artması yönündedir. Bu artış tüketicilerin ve firmaların güvenini azaltan ve belirsizlik ortamını tetikleyen dünya ekonomisindeki uzun süren yavaşlamasından kaynaklanmaktadır. 2019 yılında 188 milyon olduğu tahmin edilen işsiz sayısının, işgücü büyümesine paralel olarak yılda yaklaşık 2,5 milyon artacağı tahmin edilmektedir. Bu durum dünya ekonomisinin şu anda işgücü piyasasına yeni giren herkesi emecek kadar iş üretmediği anlamına gelmektedir (ILO, 2020: 30-32).

İşsizlik tahmin hesaplamalarına göre 2020 yılı sonunda işsizliğin gelişmiş ülkelerde %8,3'e, dünya genelinde ise %9,7'ye yükselmesi öngörülmektedir. 2021 yılında işgücü piyasalarına yönelik uygulamaya konulan politikalar neticesinde gelişmiş ülkelerde işsizlik oranının %7,2 gerilemesi öngörülmektedir. Ancak 2021 yılında dünya genelinde işsizlik oranlarının %9,8 ile neredeyse değişim göstermemesi beklenmektedir.

Grafik 5: İşsizlik Oranları (%)

Kaynak: WB, (2020b) ve TE, (2020)'den yararlanarak tarafımca grafik haline getirilmiştir.

Koronavirüs pandemisi 2020'nin ilk iki çeyreğinde dünya çapında büyük çaplı iş kayıplarına yol açmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) yalnızca 2020'nin ikinci çeyreğinde küresel ölçekte, çalışma saatinin %6,7'sinden fazlasının (195 milyon tam zamanlı çalışanın eşdeğeri) azalmasını beklemektedir. Küresel işgücünün yaklaşık %38'i imalat, ticaret, turizm, konaklama, ulaştırma sektörlerinde ve diğer hizmet sektörlerinde istihdam edilmektedir. Hizmet sektörü talebinde ve kazancında keskin düşüşler yaşanan potansiyel iflaslara açık bir sektör haline gelmiştir. Yalnızca ABD'de Nisan sonunda 2008 küresel kriz sonrasında yaşanan işsizlik rakamları üzerinde seviyede 30 milyonu aşan işsiz sayısına ulaşılmıştır. Tecrit tedbirleri 2020'nin ikinci çeyreğinde hafifletilse dahi ABD'deki işsizlik oranının %10 civarında gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Ulaştırma ve turizm sektörlerinde istihdamın yoğun olduğu Yunanistan, İspanya, İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinde işsizlik oranlarının çift hanelere yükselmesi beklenmektedir. İşsizlik sigorta sisteminin ve sosyal koruma olanaklarının zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelerde işsizliğin şiddetinin daha ağır hissedilmesi kaçınılmaz olmaktadır (UN, 2020:6).

Tecrit tedbirlerinin müşterilerle fiziksel etkileşimi içeren zorunlu olmayan işler üzerinde işsizlik yaratıcı etkisi daha fazla olmaktadır. Dünya çapında 600 milyondan fazla perakende ve toptan ticaret hizmetlerindeki, konaklama hizmetlerindeki ve kayıt dışı sektörlerdeki işçiler yüksek gelir kaybı riskine maruz kalmaktadır. Finans, bankacılık, yönetim gibi uzaktan gerçekleştirilebilecek işler ise istihdam kaybından daha az etkilenen alanlar olmaktadır. Salgın düşük vasıflı, düşük ücretli işlere daha büyük zarar verirken yüksek vasıflı işleri daha az etkilemektedir. Salgının istihdam üzerindeki olumsuz etkileri sonucunda hem ülke içinde hem de ülkeler arasında gelir eşitsizliğini artırması öngörülmektedir (UN, 2020: 6).

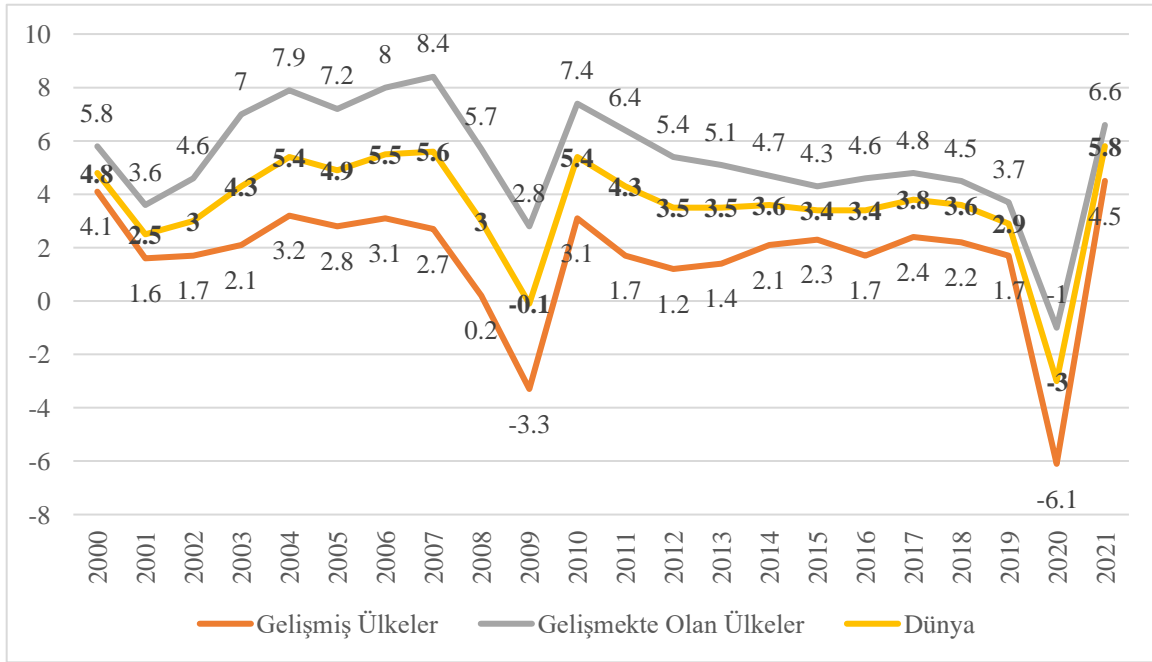
Bu durumda küçük işletmeler ve serbest meslek sahipleri de dahil olmak üzere firmalar için devlet desteği, işgücü piyasası üzerindeki etkisini hafifletecek şekilde ayarlanmalıdır (EC, 2020b: 134).

6. KÜRESEL BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ

Pandemi ile birlikte küresel pazarda ekonomik aktiviteler zayıflamıştır. 2019 yılında dünya büyümesi global yatırım ve ticaretteki azalışlardan etkilenerek hız kaybetmiştir. Ayrıca gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülke ekonomilerinde verimlilik artışında yavaşlamalar başlamıştır (SBB, 2020: 3). Ticarete belirsizliğin artması ile durgunluğa girilmesi ardından alınan tecrit önlemlerine eşzamanlı olarak uluslararası ticarete önemli bir daralma yaşanmıştır. Ve dünya ithalat hacminin 2020'de yaklaşık %10 gerilemesi beklenmektedir (EC, 2020b: 3). Ekonomik göstergelerin hemen hepsinde beklentiler olumsuz şekilde gerçekleşmektedir. Dünya ekonomisinde etkilerini çok hızlı gösteren COVID-19 pandemisi nedeniyle uluslararası mali kuruluşların birçoğu (IMF, WB, NU gibi) dünya ekonomik görünüm raporlarını ve tahmin değerlerini 2020'nin ilk çeyreğinde aşağı yönlü olarak revize etmek durumunda kalmıştır.

2000-2019 yılları arası gerçekleşme ve 2020-2021 yılları tahmin rakamlarını içeren küresel büyüme oranları Grafik 6’da verilmektedir. Kriz dönemlerinde büyüme oranlarının aşağı yönlü seyir izlediği görülmektedir. 2008 küresel krizi sonrasında 2009 yılında gelişmiş ülkelerde %-3,3, gelişmekte olan ülkelerde %2,8 ve dünyada %-0,1’e gerilemiştir. 2010 yılı sonrasında toparlanma gösteren dünya ekonomisi pozitif büyüme oranları sergilemiştir. 2019’da bir miktar daralan dünya ekonomisinin pandeminin etkisi ile yirmi iki yıllık periyotta en düşük halini 2020’de alması beklenmektedir. IMF’nin Nisan 2020’de yayınladığı ‘Dünya Ekonomik Görünüm’ raporunda küresel ekonomilerin 2020’de %-3 oranında daralacağı tahmin edilmektedir. Büyüme tahminleri içinde bulunduğumuz dönemde ekonomik daralmanın 2008 krizinin çok ötesinde olduğunu göstermektedir. 2020 yılında büyüme oranları gelişmiş ülkelerde %-6,1, gelişmekte olan ülkelerde %-1 ve dünyada ise %-3’e gerilemiştir. Pandemi gelişmiş ya da gelişmekte olan ekonomi ayırımı yapmadan tüm ülkeleri derin şekilde etkilemiştir. Küresel ekonomide, IMF gibi kuruluşların mali destek programları ile ekonomik faaliyetlerin canlılık kazanması hedeflenmektedir. Böylece 2021’de küresel ekonominin pozitif şekilde %5,8 büyümesi öngörülmektedir (IMF, 2020a:1).

Grafik 6: Küresel Büyüme Oranları 2000-2021 (%)

Kaynak: Göze Kaya, D., 2019: 30 ve IMF, 2020b’den tarafımca grafik haline getirilmiştir.

Ticari arenada belirsizliklerin hüküm sürdüğü ortamda küresel ekonominin toparlanması belirli bir süreç gerektirmektedir. Gelişmekte olan ekonomilerin üretiminin dışa bağımlı olması, dış borçlarının yüksek olması, turizm gelirine büyük ihtiyaç duymaları gibi nedenler krizin bu ülkelerde daha uzun vakitte çözümlenmesine neden olacağını düşündürmektedir. Hizmet sektöründen ziyade sanayi sektörüne dayanan üretime sahip ve sermaye yapısı güçlü gelişmiş ekonomilerin ise krizden daha rahat çıkacakları tahmin edilmektedir.

SONUÇ

2019 yılı uluslararası arenada özellikle ABD ve Çin arasında sert çekişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. 2019 yılı ülkelerin uyguladıkları politikalar neticesinde küresel piyasalarda küçük aksaklıklar ve dalgalanmalarla kapanmıştır. 2020 yılına girerken birçok ülke ve uluslararası mali kuruluşlar ekonomide olumlu büyüme tahminlerinde bulunmuşlardır. Ancak 2020 umulmadık haberlerle gelmiş ve Çin'den başlayarak Koronavirüs pandemisi tüm dünyayı sarmıştır. Pandeminin yayılma hızını yavaşlatmak ve sağlık sistemini çökmekten kurtarmak üzere öncelikli olarak tüm dünyada halk sağlığı tedbirleri alınmıştır. Karantina uygulamaları, sosyal mesafe kuralı, uzaktan-esnek çalışma şartları, sınırların kapatılması gibi pek çok tecrit önlemleri devreye sokulmuştur. Ancak uygulanan tecrit küresel çapta krizi de beraberinde getirmiştir. Çin'de başlayan üretim durdurular, pandeminin yayılmasıyla tüm dünyada firmaların üretim yavaşlatmasına, durdurmasına yol açmıştır.

Bazı firmalar işçi çıkartmaya, üretim hacmini kısımaya gitmiş bazıları ise daha fazla dayanamayıp iflas etmiştir. Alışveriş sistemindeki aksamalar arz-talep dengelerini bozmuş ve küresel ticaret durma noktasına gelmiştir. Kriz sonucunda işgücü kayıpları, gelir kayıpları (ücret, kar, faiz, rant), üretim kayıpları, verimlilik kayıpları oluşarak negatif büyüme sürecine girilmiştir. 1929 Büyük Buhranı ve 2008 küresel kriziyle karşılaştırılan Koronavirüs krizi bugüne kadar yaşanmamış büyüklükte ve derinlikte bir kriz olarak ekonomide alarm zillerinin çalınmasına neden olmuştur.

Hükümetler iflas sayılarını azaltmak, işsizliği önlemek, gelir kayıplarının önüne geçmek ve ekonomide yaşanan diğer yıkımları önleyebilmek adına acil olarak piyasaya likidite girişi sağlamak zorunda kalmıştır. Bu kapsamda ülkeler kriz karşısında genişletici ekonomi politikalarını hızla devreye sokmuşlardır. Koronavirüs pandemisine karşı para politikaları kapsamında; faiz indirimlerine gidilmiş, kredi kolaylıkları sağlanmış, para basma yoluna gidilmiş, bazı sektörlere doğrudan destekte bulunulmuştur. İlk parasal tedbir, merkez bankalarının para piyasasında genişletici etki yaratabilmek için faiz indirimlerine gitmesi ile başlatılmıştır. Hatta bazı merkez bankaları altın ve döviz karşılığı olmaksızın para basımına da gitmiştir. Ayrıca kriz sürecinde firmaların ve hane halkının kırılabilirliğini minimuma indirmek amacıyla vergi erteleme-yapılandırma kararları, genişletici harcama politikaları, doğrudan gelir transferlerini içeren genişletici maliye politikaları da uygulamaya konulmuştur.

Çalışmada Koronavirüs pandemisinin küresel ekonomi üzerinde etkileri beş başlık altında incelenmektedir. Küresel ticaret hacmi, kamu finansman dengesi, işsizlik, enflasyon ve büyüme oranları grafikler yardımıyla verilmektedir. Grafikler incelendiğinde pandemi tabanlı küresel krizin ilk ticaret hareketlerindeki yavaşlama ile sinyal verdiği görülmektedir. 2019 yılında bir önceki yıla göre mal ticareti az miktarda gerilemiştir. Küresel toplam ticaret hacmi ise 2018 yılında %4,04 iken 2019 yılında %1,5'a gerilemiştir. 2020 öngörüsü ise %-11,5 ile çok büyük bir ekonomik kayıp olacağını göstermektedir. Ancak 2020 yılı içerisinde uygulanacak olan ekonomi politikalarına 2021 yılı içerisinde dünya ticaretinin cevap vererek %7,5'a yükselmesi beklenmektedir.

Uygulanan genişletici politikaların kamu finansman dengesi üzerinde oluşturduğu etkiyi gösteren Grafik 3 incelendiğinde gelişmiş ülkelerin 2019 yılında %-3'lük kamu borçlanma ihtiyacı olduğu, 2020 yılında borçluluk ihtiyacının yaklaşık 35 kat artarak %-10,6'ya çıkması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kamu net borç verme/borçlanma dengesi 2019 yılında %-4,7 iken 2020 yılında %-8,9'a yükselmesi beklenmektedir. 2021 senaryosu ise gelişmiş ülkelerin borçlanma ihtiyaçlarını yarı yarıya kapatarak %-5,4'e düşmesi yönünde iken, gelişmekte olan ülkelerde oranın cüzi miktarda gerileyerek %-7,2'ye düşmesi yönündedir. Enflasyon oranları ise gelişmiş ülkelerde 2018 yılında %2, 2019 yılında %1,4 olarak gerçekleşirken, 2020 yılında faiz indirimlerinden de etkilenerek %0,5'e gerilemesi beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde enflasyonun 2018 yılında %4,8, 2019 yılında %5, 2020 yılında cüzi miktar azalarak %4,6'ya gerilemesi beklenmektedir.

Dünya genelinde 2018 yılında %3,6, 2019 yılında %3,6 gerçekleşen enflasyonun, 2020 yılında %3 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak para arzını artırıcı etkiye sahip politika uygulamalarının (para basma gibi) 2021'de enflasyon oranlarının bir miktar artırması beklenmektedir. Buna göre 2021 yılında küresel enflasyon oranının %3,3'e yükselmesi, gelişmiş ülkelerde %1,5'e, gelişmekte olan ülkelerde ise %4,5'e yükselmesi tahmin edilmektedir. Yaşanan ekonomik daralma sonucu maliyetler altında ezilerek işçi çıkarma yoluna giden ya da art arda kapanan firmalar dünya çapında istihdamda büyük bir azalışa neden olmuştur. İşsizlik oranları küresel ölçekte 2018 yılında %5, 2019 yılında %4,9 iken yaşanan işgücü kaybı sonucunda 2020 yılında yaklaşık iki kat artarak %9,7'ye yükselmesi beklenmektedir. 2021 projeksiyonuna göre küresel işsizlik oranlarında düşüş beklenmemekte ve yeni gelen işgücü talepleriyle %9,8 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Küresel büyüme oranları tüm ülke gruplarının pandemi kaynaklı krizin etkisi altında olduğunu net şekilde göstermektedir. 2018 yılında gelişmiş ülkelerde büyüme hızı %2,2 iken 2019 yılında bir miktar gerileyerek %1,7 olarak gerçekleşmiştir. 2020 öngörüsü gelişmiş, gelişmekte olan ülkelerin ve dünya genelinde büyümenin negatif şekilde gerçekleşeceği ifade etmektedir. Yaşanan kriz 2020 küresel üretim düzeyini azaltmış, ticaret hacmini yavaşlatmış ve ekonomiyi tıkamıştır. Bunun sonucu olarakta küresel ekonomi küçülmüştür. 2020 yılında büyüme gelişmiş ülkelerde %-6,1'e, gelişmekte olan ülkelerde %-1'e gerileyerek ekonomileri daraltmıştır. Ancak genişletici ekonomi politikalarının 2021'de etkisini göstermesi, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde pozitif büyüme rakamlarının tekrar yakalanması beklenmektedir. Küresel ekonomik göstergeler dikkatle incelendiğinde krizin ayak seslerinin 2019'da hafifte olsa gelmeye başladığını göstermektedir. Dikkat edilmesi gereken husus ise uygulanacak genişletici politikaların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uzun vadede farklı sonuçlar yaratmasıdır.

Kriz sürecinde ülkelerin uzun vadeli planlama yaparak yalnızca günü kurtarmaya yönelik politikardan kaçınması elzemdir. Zira krizin etkilerini uzun yıllar bütçelerinde ağır bir yük olarak hissetmek istemeyen hükümetler genişletici ekonomi politikalarını dikkatle seçmelidirler. Özellikle emisyon gücünü kullanmayı sermaye yapısı sağlam olan ve para birimi rezerv özelliği taşıyan gelişmiş ülkeler tercih etmelidir.

Gelişmiş ülkelerde enflasyon sifıra yakın seyretmektedir ve para tabanını genişletmek üzere uygulanan politikalar piyasaları dengelemektedir. Ayrıca bu ülkelerde uygulanan genişletici politikalar sonrasında oluşacak bir miktar enflasyona ılımlı bakılmaktadır. Gelişmiş ülkeler düşük kamu finansman ihtiyacı, düşük faiz ve enflasyon oranlarına sahip oldukları için Koronavirüs pandemisine karşı alınacak ekonomik önlemler konusunda daha geniş hareket alanına sahiptirler.

Gelişmekte olan ülkelerde ise durum farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin emisyon yapması var olan enflasyonist baskıyı tetikleyecek ve yükselen enflasyonla ulusal para biriminin döviz karşısında değer kaybetmesine sebep olacaktır. Yüksek enflasyon ise ekonomideki belirsizliği artıracak ve piyasalardaki hasarı daha da körükleyecektir. Kamu finansman dengesi yüksek açık veren gelişmekte olan ülkelerin, dövizin değer kazandığı enflasyonist ortamda borç miktarlarının reel olarak artması anlamına gelmektedir. Ayrıca harcama artırıcı gelir azaltıcı maliye politikalarının maliyetleri kamu borçlanma gereği düşük olan gelişmiş ülkelerde zaman içerisinde yatırım ve üretim artışları ile karşılanmaktadır. Bu nedenle kriz döneminde uygulanan maliye politikaları gelişmiş ülkelerin ilerleyen yıllarda bütçeleri içerisinde büyük yükler oluşturmayacaktır. Ancak gelişmekte olan ülkeler istikrarlı bir ekonomik yapıya ve sermaye birikimine sahip olmadıkları için kriz sürecinde uygulanan genişletici maliye politikaları sürdürülemez bütçe açıklarına ve borçlanmaya dönüşebilir. Sayılan nedenler gereği hali hazırda yüksek kamu borcuna, yüksek faiz ve enflasyon oranlarına sahip gelişmekte olan ülkelerin Koronavirüse karşı ekonomik açıdan hareket alanları kısıtlı kalmaktadır. Yüksek kamu finansman açıklarına sahip olan ülkelerin uzun vadede ekonomi içerisindeki manevra kabiliyetleri zayıfladığı unutulmamalıdır.

Kriz sürecinde toplam üretimde yaşanan daralmayı giderebilmek için piyasaya can suyu aktarımı ancak doğrudan kamu müdahaleleri ile mümkün olacaktır. Politika yapıcılar bu süreçte iş kaybına uğrayan ve gelir kaybı yaşayan hane halkını destekleyecek doğrudan nakit desteklerini artırmalıdır. Bu doğrultuda kamu kesimi kısa vadede transfer harcamalarını artırmalıdır. Karar vericiler firmalara nefes alabilecekleri vergisel boyutta kolaylıklar ve borç erteleme kolaylıkları tanımalıdır. Krizden en çok etkilenen sektörlere (ulaştırma, turizm, eğlence gibi hizmet sektörleri) nakit destekleri içeren paketler sunulmalıdır. Ancak harcamalardaki artışlar ve gelirlerdeki azalışlar karşısında bütçede oluşacak açığı önlemek için büyük montanlı yatırım harcamalarını bir süreliğine ertelemelidirler. İhtiyari olarak yapılan maliye politikalarının süreleri ve dozu hükümetlerce dikkatle uygulanmalıdır.

Ayrıca küresel pandemi ile yaşanan ticari daralma küreselleşmenin yeniden sorgulanmasına neden olmuştur. Bu süreçte dünyanın imalatçısı olarak görülen Çin ile dış ticaret ilişkisi olan ülkeler ticari ilişkilerini askıya almışlardır. Salgının Çin'den yayılması dünya pazarındaki yerini büyük ölçüde sarsmıştır. Bu durum dünya ticaretinde el değişikliklerinin yaşanacağı konusuna ve yeni bir düzen algısının oluşmasına neden olmuştur. Dünyada salgın geçtikten sonra birçok ülke farklı ekonomik ve siyasi politikalarını sürdürmeye devam edecektir. Ülke ekonomilerinin kriz sonrası yeni küresel ortamda olumlu etki görmesi için, doğru yönetilen para ve maliye politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akalın, G., (1994). Kamu Kesimi Finansman Açıkları ve Ekonomik Dengeler Üzerine Etkileri, X. Türkiye Maliye Sempozyumu, 17-31, http://www.maliyesempozyumu.org/wp-content/uploads/2016/11/Maliye-Sempozyumu_10.pdf
- Asian Development Bank (ADB), (2020a). Asian Development Outlook (ADO) 2020: What Drives Innovation in Asia?, <https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2020-innovation-asia> (E.T. 7.5.2020).
- Asian Development Bank (ADB), (2020b). Developing Asia Growth to Fall in 2020 on COVID-19 Impact. Mayıs 6, 2020 tarihinde <https://www.adb.org/news/developing-asia-growth-fall-2020-covid-19-impact> (E.T. 7.5.2020).
- Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO), (2020). 2019 Yılında Dünya Ve Türkiye Ekonomisi 2020 Yılından Beklentiler, http://www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/2019-yilinda-dunya-ve-turkiye-ekonomisi-&-2020-yilindan-beklentiler-_69645550.pdf (E.T. 7.5.2020).
- Euler Hermes, (2020). Ekonomik Görünüm: Covid-19 Karantinadaki Ekonomiler, https://www.eulerhermes.com/tr_TR/ekonomik-arastirmalar/ekonomik-gorunum-raporlari/ekonomik-gorunum-covid-19-karantinadaki-ekonomiler.html, https://www.eulerhermes.com/tr_TR/covid-19.html (E.T. 7.5.2020).
- European Commission (EC), (2020a). Spring 2020 Economic Forecast: A Deep And Uneven Recession, An Uncertain Recovery, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_799 (E.T. 7.5.2020).
- European Commission (EC), (2020b). European Economic Forecast. Spring 2020, Institutional Paper 125, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip125_en.pdf (E.T. 7.5.2020).
- Göze Kaya, D., (2019). 2008 Küresel Krizinin Türk Kamu Mali Dengesi Üzerine Etkisi: 20 Yıllık Bir Perspektif, (edt. Neslihan Koç) içinde Güncel Sosyal ve Mali Sorunlara Yönelik Seçme Yazılar, Siyasal Kitabevi.
- International Labour Office (ILO), (2020). World Employment and Social Outlook: Trends 2020, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_734455.pdf (E.T. 7.5.2020).
- International Monetary Fund (IMF), (2020a). World Economic Outlook (April 2020), https://www.imf.org/external/datamapper/GGXCNL_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD (E.T. 7.5.2020).

- International Monetary Fund (IMF), (2020b). World Economic Outlook: The Great Lockdown, World Economic Outlook 2020 Reports, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (E.T. 7.5.2020).
- International Monetary Fund (IMF), (2020c). World Economic Outlook 2020, <https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO> (E.T. 7.5.2020).
- Sugözü, H.İ., Yiyit, M., (2010). Borçlanmanın Enflasyona Etkisi Üzerine Teorik Yaklaşımların Temel Özellikleri, Maliye Dergisi, (158), 365-373.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Ve Bütçe Başkanlığı (SBB), (2020). DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ SON GELİŞMELER BÜLTENİ, Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Araştırmaları Dairesi, 2019-IV http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/02/DEG-Ekim-2019-Ocak-2020_iv_ceyrek.pdf (E.T. 7.5.2020).
- Trading Economics (TE), (2020). Unemployment Rate-Forecast 2020-2022, <https://tradingeconomics.com/forecast/unemployment-rate> (E.T. 7.5.2020).
- United Nations (UN), (2020), World Economic Situation and Prospects as of mid-2020, https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/WESP2020_MYU_Report.pdf (E.T. 7.5.2020).
- World Bank (WB), (2015). Global Economic Prospects, <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015b/Global-Economic-Prospects-June-2015-Labor-trends-in-emerging-markets.pdf> (E.T. 7.5.2020).
- World Bank (WB), (2020a). Net lending/Net borrowing (% of GDP), <https://data.worldbank.org/indicator/GC.NLD.TOTL.GD.ZS?end=2018&start=2000> (E.T. 7.5.2020).
- World Bank (WB), (2020b). Unemployment total (% of total labor force) (modeled ILO estimate), <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS> (E.T. 7.5.2020).
- World Trade Organization (WTO), (2020a). Trade Statistics And Outlook: Trade Set To Plunge As KOVİD-19 Pandemic Upends Global Economy, https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.pdf (E.T. 7.5.2020).
- World Trade Organization (WTO), (2020b). Trade Forecast Press Conference, https://www.wto.org/english/news_e/spra_e/spra303_e.htm (E.T. 7.5.2020).